

2. HEREZJA I HEREZJE W KOŚCIELE STAROŻYTNYM

W dniach 10 - 12 maja 1984 r. na Instytucie Patrystycznym "Augustynianum" w Rzymie odbyły się kolejne XIII Dni Augusti i Aniskie poświęcone tym razem zagadnieniu herezji i herezjor w Kościele starożytnym. Tematyka sympozjum zmierzała do ukazania genezy historycznej i rozwoju kryteriów, na podstawie których formowane były pojęcia ortodoksji i herezji, w łonie Kościoła trzech pierwszych wieków.

Po otwarciu obrad przez rektora "Augustinianum" A. Trapè'a, referat wprowadzający wygłosił F. Bolgiani /z Turynu/ prezentując znaną i kontrowersyjną tezę W. Bauera nt. ortodoksji i heterodoksji utrzymującą, że w pierwotnym chrześcijaństwie na równi istniały różne warianty interpretacyjne prawd wiary, z których później jeden uznano za ortodoksyjny, a pozostałe za heterodoksyjne. Kolejni prelegenci: P. Grech mówił o dziewięciu kerygmy w Nowym Testamencie, a E. Lupieri przedstawił określenia wzięte z Pisma św., jakimi posługiwali się autorzy kościelni trzech pierwszych wieków w nazewnictwie i zwalczaniu heretyków. I tak Ireneusz i Tertulian przyjmują termin: "ślepi", a Klemens Aleksandryjski - "głusi". Niespodzianką pierwszego dnia obrad było wystąpienie nie zapowiedzianego w programie P. Nautina, który zaprezentował własną tezę o zależności Ireneusza od Justyna w polemice z heretykami. Temat ten w czasie obrad popołudniowych podjęła Y. de Andia /z Paryża/ w referacie: "Koncepcje herezji w Adversus haereses Ireneusza". Prelegentka starała się udowodnić, że polemika Biskupa Lyonu z heretykami wyrażała się w trojaki sposób - poprzez wskazywanie na: 1/ regulam veritatis, 2/ ostensionem ex Scriptura, 3/ consonantiam. Ponieważ tylko w Kościele istnieje równocześnie ostensio i regula veritatis, dlatego w praktyce rozumowanie Ireneusza sprowadzało się do prostego wniosku: kto jest extra veritatem, ten jest też extra Ecclesiam.

W drugim dniu obrad, przed południem, podjęto problematykę herezji i ortodoksji u autorów III wieku. M. Simonetti przedstawił to zagadnienie u Orygenesesa, E. Prinzivalli - u Hipolita, a B. Czesz u Cypriana. Po południu zaś referat wiodący wygłosił P. Siniscalco nt.

"Męczennik i ortodoksja". Według prelegenta kryterium ortodoksji lub heterodoksji męczennika, można znaleźć u Cypriana, który uważa, że męczennikiem nie może być ten, kto nie jest w jedności z Kościołem, a więc nie trwa w miłości braterskiej; wyraża to adagium: Non martyres Evangelium faciunt, sed per Evangelium martyres fiunt. Kontynuację tematyki przedpołudniowej stanowiły komunikaty omawiające rozumienie i przedstawienie heretyka u Euzebiusza z Cezarei i Grzegorza z Nazjanzu.

W ostatnim dniu sympozjum jako pierwsza głos zabrała L. Ruggini /z Turynu/, przedstawiając sylwetkę heretyka "nieuczzonego", prostego człowieka starożytności chrześcijańskiej, w oparciu o charakterystykę środowiska w Egipcie, w Galii i w Italii. Z kolei M. Mees wygłosił referat pt. "Kryteria herezji i ortodoksji u Klemensa Aleksandryjskiego". Wskazując na trudności ujęcia tego problemu u omawianego pisarza kościelnego, postawił tezę, że zasadnicza różnica między herezją a ortodoksją polega według niego na pojęciu synostwa Bożego, wysłużonego przez Jezusa Chrystusa. Kolejny prelegent, O. Pasquato, przedstawił poruszone zagadnienie w naświetleniu Jana Chryzostoma, omawiając równocześnie jego postawę wobec heretyków.

Ten Ojciec Kościoła zaleca odrzucać doktryny heretyckie, które zazwyczaj wynikają z fałszywej interpretacji Pisma św., ale nie potępiać heretyka, za którego nieustannie trzeba się modlić. Uważa /zwracając się do eunomian/, że czasami lepiej jest powrócić do modlitwy, niż dyskutować. Ostatni wreszcie referat wygłosił A. Trapè na temat nigdy nie napisanego dzieła św. Augustyna o pojęciu herezji. Prelegent przypominał, że Augustyn obiecał napisać dzieło na powyższy temat. Choć nie ujrzało ono światła dziennego, to jednak - według prelegenta - można sformułować augustiańskie pojęcie herezji. Pomocą służy tu inne dzieło: "O chrzcie przeciw Donatystom", w świetle którego błąd staje się herezją, gdy stoi w sprzeczności z doctriną manifestatą Kościoła. Doctrina manifestata zaś to taka, która mieści się w Symbolu wiary, jest przedmiotem katechezy eklezjalnej, i nie jest kwestionowana przez Sobór. Wynika z tego, że - według Augustyna - dopiero doktryna potępiona przez Kościół stanowi herezję.

Tematyka podjęta na sympozjum była rozległa i niewątpliwie trudna. Poszczególne referaty i komunikaty ukazały problem herezji - od Nowego Testamentu do Augustyna. Nie udało się jednak doszukać w literackiej spuściznie Ojców Kościoła wspólnego pojęcia herezji.

W konsekwencji symposium wykazało tylko, że kryteria ortodoksji i herezji w starożytności chrześcijańskiej były różne u poszczególnych autorów, co budzi pewien niedosyt. Wydaje się, że byłoby możliwe zaszeregowanie kryteriów w pewne grupy, pod warunkiem wprowadzenia do programu więcej referatów o tematyce porównawczej. Ponadto w większości referatów nie zasygnalizowano ekumenicznej użyteczności omawianej tematyki. Chociaż Ojcowie Kościoła, żyjący w innej epoce uprawiali polemikę z heretykami, nie zawsze zgodną z duchem ekumenicznym w dzisiejszym znaczeniu tego słowa, to jednak ich argumentacja teologiczna dla obecnego dialogu posiada ogromne znaczenie, ponieważ reprezentowali Kościół jeszcze nie podzielony.

Symposium zgromadziło przedstawicieli różnych narodowości. Szkoła, że wziął w nim udział tylko jeden Polak. Jeszcze bardziej ubolewać należy nad tym, że na sali obrad brakło także polskich księży, studiujących w Instytucie Patrystycznym "Augustinianum".

Ks. Bogdan Częsz - Poznań

3. STUDIA BIBLIJNE I CHRYSYANIZACJA NIEROMAŃSKICH LUDÓW EUROPY

W dniach 27 - 31 VIII 1984 r. odbyło się w Dublinie trzecie z kolei /1979 Tübingen, 1981 Dublin/ międzynarodowe kolokwium naukowe z cyklu "I r l a n d i a a E u r o p a w e w o z e s - n y m ś r e d n i o w i e c z u"¹. Organizatorem kolokwium były dwie instytucje: University College - Board of Medieval Studies w Dublinie oraz Europa Centrum w Tybindze. Słowo wstępne do uczestników wygłosił prymas Irlandii, kard. Tomás Ó'Fiaich, który uczestniczył w znacznej części obrad. Na czoło kolokwium 1984 r. wybijała się tematyka biblijna i egzegetyczna. W tym zakresie we wczesnym średniowieczu Iroszkoci odegrali, jak wiadomo, znaczną rolę. Drugi

1 Materiały dwóch pierwszych kolokwium zostały już opublikowane: Die Iren und Europa im früheren Mittelalter, hg.v. H.Löwe, Teilband 1-2, Stuttgart 1982, ss.VIII + 1083 /w związku z tą książką por. J.Strzeleczyk, Iroszkoci w Europie średniowiecznej, "Nasza Przyszłość" 61/1984/ 5-43; Irland und Europa. Die Kirche im Frühmittelalter, hg.v. P.NíChatháin und M.Kichter, Stuttgart 1984.